

AMERSFOORT EN OMSTREKEN

Uitgave van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Amersfoort en Omstreken
Jaargang 11 april 2002 Nummer 2

Hollandgänger en Hannekenmaaiers

Verslag van de lezing door de heer J.J. Kaldenbach op 19 februari 2002

Vooraf in de Gouden Eeuw was Holland zeer rijk, terwijl mede als gevolg van de 30-jarige oorlog (1618-1648) in Duitsland grote armoede heerste. Toen begon eigenlijk al de trek van Duitsland naar Holland om een graantje mee te pikken van de Hollandse rijkdom. Het waren toen vooral dienstmeiden, vaak uit Keulen, maar dikwijls van Franse of Zwitserse afkomst. Men sprak van 'deftige Damen' maar het woord 'deftig' had een heel andere betekenis dan het gelijklopende Nederlandse woord. Het tegendeel zou men kunnen zeggen. Duitse dienstmeisjes waren hier tot de tweede wereldoorlog. Een poging van Hitler in 1938 om ze terug te krijgen naar Duitsland mislukte.

In de 18e eeuw kwamen zeer veel handwerklieden naar Nederland. Het bekendst waren waarschijnlijk de grasmaaiers: de Hannekenmaaiers. Maar er waren ook bierbrouwers, zeelieden (haring- en walvisvangst), blekers (vooral rond Leiden en Haarlem), scharenslijpers, zuurkoolsnijders (helemaal uit Vorarlberg), handelaars in Keulse potten (uit Westerwald) en stucadoors uit Oldenburg. En nog is deze lijst niet compleet.

Apart mogen genoemd worden de z.g. Lapjesbuben. Dit waren vooral Westfaalse kooplieden in katoen. Veel bedrijven in kleding herinneren nog aan deze lieden. C&A is een bekend voorbeeld. In Utrecht hadden we de winkel van Sinkel. De trek naar Nederland was zo groot dat sommige dorpen in Duitsland vrijwel geheel leeg liepen. Alleen wat ouderen en kleine kinderen bleven achter. Het woord 'Hollandgänger' is in vele streken van Duitsland het gangbare woord voor seizoenarbeider geworden.

De behoefte om uit Duitsland weg te trekken moet wel zeer groot zijn geweest. Vrijwel niemand had enige vorm van vervoer en men kwam daarom te voet, vaak met een grote mand met koopwaar op de rug. Veelal kwam men via Lingen waar aanvankelijk een veerpont was om de rivier over te steken. In 1811 kwam daar een brug. Men ging dan vaak naar Hasselt en vandaar per boot naar Amsterdam.

Er werden nogal wat van deze mensen ziek (Hollandziebe) Vooral van de lieden die in het laagveen werkten (het minste dat men kon bereiken) en tot aan hun knieën in het water stonden, was de toestand zeer slecht. Velen schreven af en toe een brief naar huis of liever lieten een brief schrijven, want lezen en schrijven was voor velen te moeilijk.

Van deze brieven zijn er enkele bewaard gebleven die door de heer Kaldenberg na de pauze werden vertoond. Het hele programma na de pauze bestond trouwens uit het tonen van archiefvondsten in de vorm van brieven, reispassen, krantenknipsels, een 'Wanderbuch' enz.

Er was voor deze lezing grote belangstelling. Voor het eerst sinds lang was het weer eens nodig om extra stoelen aan te slepen. Het zal de heer Kaldenbach zeker genoeg hebben gedaan om zoveel interesse te mogen constateren.

Akte van Afzwering bij de Hugenoten, door Jaap du Buy

Inleiding

Wie op de middelbare school tijdens de geschiedenisles goed heeft opgelet, kan zich nog alles herinneren over het Edict van Nantes in 1598, waarbij Hendrik IV aan de Franse calvinisten, meestal hugenoten (huguenots) genoemd, vergaande privileges verleende. De voornaamste bepalingen waren: a. gewetensvrijheid in geheel Frankrijk; b. het recht om godsdienstoefeningen te houden in de reeds hiervoor in gebruik zijnde kerken, in kastelen van protestantse edellieden en in één stad per district, behalve Parijs; c. volledige burgerrechten: vrije handel, erfrecht, toegang tot ambten, onderwijsinstellingen, enz.; d. het bezetten van de helft van de zetels in de handelskamers; e. het recht van het leggen van een door de koning bezoldigd garnizoen en het houden van synoden in een honderdtal veiligheidsplaatsen. Zij waren een bevestiging van reeds eerder verworven rechten. Deze voorrechten en de daaruit voortvloeiende politieke machtspositie wekten verzet bij de RK geestelijkheid en de rechtbanken (parlementen).

De uitvaardiging van het Edict betekende echter de bevrediging van vele wensen van de hugenoten. Ongeveer het tiende deel van de bevolking in Frankrijk uitmakend, vormden zij dankzij de toegestane vrijplaatsen bijna een staat in de staat. Het was een nijvere volksgroep, die voor het onderwijs bijzondere belangstelling aan de dag legde en offers wist te brengen, zodat uit hun midden vele bekwame mannen en geleerden voortkwamen. Aan hun betrekkelijke macht werd een einde gemaakt door Richelieu. Hij rustte niet, voordat hun de laatste van hun pandsteden, La Rochelle, was ontnomen (1628).

De door Lodewijk XIV, de Zonnekoning, gevolgde politiek tegenover de hugenoten - hij wilde het

absolutisme herstellen - liep uit op de opheffing van het Edict van Nantes (volledige herroeping in het Edict van Fontainebleau op 18 oktober 1685), dat de aanleiding was voor de uittocht van circa 20 % van de protestantse bevolking te weten ongeveer 200.000 (schattingen lopen erg uiteen) mensen.

De hugenoten kregen verschillende maatregelen opgelegd. De protestantse geestelijken moesten onder bedreiging van zware straffen het land verlaten. Hun 'temples' (kerken) werden zonder uitzondering verwoest. De uitoefening van hun geloof werd ten strengste verboden. Ze werden verder onder zware druk gezet om toe te treden tot het rooms-katholieke geloof, zoniet dan volgde verbeurtverklaring van hun bezittingen. Alle gereformeerde scholen werden gesloten en kinderen van gereformeerde ouders moesten katholiek worden gedoopt. De bewegingsvrijheid van de hugenoten werd beperkt en voor het geval zij Frankrijk trachtten te ontvluchten en daarbij werden gesnapt, volgde voor de mannen veroordeling tot eeuwigdurende galeislaaf. De vrouwen en kinderen werden dan geïnterneerd. Veel hugenoten tekenden een Akte van Afzwering om zodoende Frankrijk te kunnen ontvluchten.

Talrijke hugenoten zijn daarop uitgeweken naar omliggende landen als Zwitserland, Nederland, Engeland en Duitsland, waar zij vanwege hun goede opleiding een graag geziene ondernemende mensen waren. Een groot aantal hugenoten zijn in de Republiek der Verenigde Nederlanden terechtgekomen. Op tal van plaatsen leverden zij in economisch en cultureel opzicht een aanzienlijke bijdrage aan de toenmalige maatschappij. In Nederland sloten zij zich veelal aan bij de Waalse kerken.

Een van de hugenoten die uiteindelijk in 1697 of 1698 met vrouw en kinderen het intolerante Frankrijk ontvluchtte was Isaac Dubuy, mijn directe voorvader, oorspronkelijk bierbrouwer van beroep. Alvorens hij tot dat besluit kwam, ondertekenden hij en zijn gezin op 24 november 1685 voor de pastoor van Origny-en-Thiérache in het departement Aisne in Noord-Frankrijk een akte van afzwering van de zogenaamde Religion Prétendue Réformée. Daarin verzaakten zij 'vrijwillig' aan hun dwalingen en werden gedwongen de katholieke godsdienst te 'omhelzen'. Na hun vertrek vestigden zij zich in Schöneberg, iets ten noorden van Kassel in Hessen in het tegenwoordige Duitsland. Begin 1700 trok hij met gezin verder naar Berlijn. Daar werd op 30 januari 1720 hun kleinzoon Jacob du Buy geboren. Deze Jacob liet zich op 1 november 1749 inschrijven als lid van de gereformeerde kerk te Middelburg met getuigenis van de gereformeerde kerk van Namen (archief Bibliothèque Wallone, Leiden 1960).

Je vraagt je natuurlijk wel af wat hij voor 1749 in Namen heeft uitgespookt. Het komt mij namelijk niet waarschijnlijk voor dat iemand voor een weekje of zo lid wordt van de gereformeerde kerk aldaar. Er moet een reden zijn geweest waarom Jacob du Buy lidmaat van die kerk werd, op 29-jarige leeftijd uit Namen vertrok en in Middelburg terecht kwam. Een mogelijke reden zou kunnen zijn dat hij als militair heeft gediend in het Staatse leger, maar dat is tot op dit moment helaas een groot vraagteken.

Ter verduidelijking het volgende. Na de Vrede van Munster in 1648 ontstond de Republiek der Verenigde Nederlanden. In het derde Barrière Traktaat van 1715 (de Zuidelijke Nederlanden waren inmiddels in Oostenrijks bezit gekomen) werd o.a. bepaald dat de Republiek in de Zuidelijke Nederlanden een aantal zogenoemde Barrière steden mocht bezet houden. Het Staatse Leger sloeg zijn tenten op in de steden Namen, Doornik, Meenen, Warneton, Ieperen, fort Knocke, Veurne en Dendermonde (voor de helft). Aldus moest een uitval van Frankrijk naar het noorden worden voorkomen. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog 1740-1748 (beëindigd met de Vrede van Aken, 1748) werd Namen inclusief de Citadel in september 1746 door de Fransen belegerd. Het Staatse Leger van circa 7350 man capituleerde al na 13 dagen. Een groot aantal militairen belandde in krijgsgevangenschap. Begin 1749 echter werden de krijgsgevangenen door de Fransen vrijgelaten. Het lijkt niet uitgesloten dat Jacob du Buy tot hen behoorde. Lang heeft hij niet in Middelburg vertoefd. Enkele jaren later vinden we hem terug in Haarlem waar hij in 1754 trouwde met Marretje Thoepoel. Zij zijn de stamouders van alle nog in leven zijnde rechtstreekse nakomelingen du Buy (33), waarvan in Nederland (tien mannelijke en tien vrouwelijke), in Zuid-Afrika (vier mannelijke en drie vrouwelijke), in Duitsland (vier mannelijke) en een tweetal (broer en zuster) in de USA wonen.

De originele Akte van Afzwering bevindt zich in het Hôtel de Ville van Origny-en-Thiérache in 'le livre de l'état civil 1680-1689, l'année 1685', bladzijde 11 et 12. De volledige akte werd voor mij door dr. Louwagie te Blankenberge in België getranscribeerd, die ik daarvoor zeer erkentelijk ben. Hij vertaalde het 17e-eeuwse Frans naar de hedendaagse Franse en Nederlandse taal.

Cesquidlyng bingle quatrième ~~de~~ de estore de
noumbre. Hay de grace. Mill six cent quatre
vingt cinq fait. Corneille ~~de~~ de ~~de~~ de
Moy (ave. se l'indem. soufyn. les religiois
de nos freres fructués reformés, se deors
S'acai Dubuyd. a age d'univ. trois huit
ans, se s'acame C. Gaunt. de femme. age de
trois deors ans, ave. C. Gaunt. Dubuyd. age de
vingt ans. se s'acame C. Gaunt. de femme. age de
Enfance. — s'acame C. Gaunt. de femme. age de
Thomas Desfondy age de cinquante cinq ans,
Pierre Desfondy age de vingt quatre; Thomas
age de vingt trois; David age de dix
sept. — s'acame C. Gaunt. de femme. age de
Enfance. — s'acame C. Gaunt. de femme. age de
de s'acame C. Gaunt. de femme. age de
vint. se s'acame C. Gaunt. de femme. age de
fructués de la boutelle. se s'acame C. Gaunt. de femme.
de la C. Gaunt. age de soixante six ans.
David C. Gaunt. manouvé age de
cinquante cinq ans, se s'acame C. Gaunt. de femme.
s'acame C. Gaunt. age de cinquante ans, Marie
s'acame C. Gaunt. age de vingt quatre, se s'acame C. Gaunt. de femme.
C. Gaunt. age de dix ans. trois ans l'un des enfans
tous les quels duz. (conf. de l'indem. de
se d'une bonne histoire nous ont dits se
de l'ave. que s'acame C. Gaunt. de femme. age de
s'acame C. Gaunt. age de dix ans. trois ans l'un des enfans
aut oides de dieu. s'acame C. Gaunt. de femme. age de
D.

Je soussigné : M. de la Cour et Vignepres
 ayant su par le curé de la paroisse de la Bouteille
 que les dits enfants de lad[ite] paroisse prétendus
 reformez scavoient Isaac Dubuy 5) et âgé d'environ trente huit ans 6) et Jeanne Chaux sa femme âgée de
 trente deux ans, avec Charles Dubuy âgé de cinq ans et Pierre 7) Dubuy âgé de quatre ans leurs 8)
 enfans Suzanne Cauchoy, veuve de Thomas Desemery âgée de cinquante cinq ans, Pierre Desemery
 âgé de vingt quatre; Thomas âgé de vingt trois, Daniel âgé de dix huit, Jean âgé de quatorze ans
 tous quatre enfans de lad[ite]
 9) Cauchoy receveuse dud[ite] Origny-en-Thierache. Anthoinette Dubuis,
 veuve de Pierre Descotte d[e]m[eurant] à la paroisse de la Bouteille et aujourd'hui servante
 de lad[ite] Cauchoy 11) âgée de soixante six ans, Daniel Cauchoy manouvrier âgé de quatre cinq ans,
 et Elizabeth Cauchefrere 12) sa femme âgée de cinquante ans, Marie Cauchoy âgée de vingt quatre et
 Sara Cauchoy âgée de quatorze ans leurs enfans tous lesquels d'un 13) commun consentement et d'une
 bonne volonté nous ont 14) dits et déclaré que pour mettre leurs salut en assurance et pour obeir

Isaac Dubuy
 Jeanne Chaux
 Charles Dubuy
 Pierre Dubuy
 Suzanne Cauchoy
 Pierre Desemery
 Thomas Desemery
 Daniel Desemery
 Jean Desemery
 Anthoinette Dubuis
 Daniel Cauchoy
 Elizabeth Cauchefrere
 Marie Cauchoy
 Sara Cauchoy

Transcriptie

Ce jourd'hui vingt quatrième du mois 1) de novembre l'an de grâce mil six cent quatre vingt cinq sont
 comparuz 2) pardevant moy curé et temoins sousignez 3) les 4) religionnaires de ma paroisse prétendus
 reformez scavoient Isaac Dubuy 5) et âgé d'environ trente huit ans 6) et Jeanne Chaux sa femme âgée de
 trente deux ans, avec Charles Dubuy âgé de cinq ans et Pierre 7) Dubuy âgé de quatre ans leurs 8)
 enfans Suzanne Cauchoy, veuve de Thomas Desemery âgée de cinquante cinq ans, Pierre Desemery
 âgé de vingt quatre; Thomas âgé de vingt trois, Daniel âgé de dix huit, Jean âgé de quatorze ans
 tous quatre enfans de lad[ite]
 9) Cauchoy receveuse dud[ite] Origny-en-Thierache. Anthoinette Dubuis,
 veuve de Pierre Descotte d[e]m[eurant] à la paroisse de la Bouteille et aujourd'hui servante
 de lad[ite] Cauchoy 11) âgée de soixante six ans, Daniel Cauchoy manouvrier âgé de quatre cinq ans,
 et Elizabeth Cauchefrere 12) sa femme âgée de cinquante ans, Marie Cauchoy âgée de vingt quatre et
 Sara Cauchoy âgée de quatorze ans leurs enfans tous lesquels d'un 13) commun consentement et d'une
 bonne volonté nous ont 14) dits et déclaré que pour mettre leurs salut en assurance et pour obeir

religieusement aux ordes de Dieux soustenus par l'Autorité de Louye Le Grand le plus [...]15) l'auguste invincible et le plus zelé de tous les Monarques ils vouloient volontiers renoncer a toutes leurs erreurs et quitter la religion dans laquelle ils avoient vescu 16) jusque a present pour embrasser dans toute son estendue 17) la religion catholique apostolique et Romaine dont ils faits profession 18) solemnelle entre mes mains, suivant et conformement a la formule de foy qui est couchée dans le manuel de Monseigneur de Laon, laquelle apres leur avoir esté 19) leue 20) a haute et intelligible voix, mots apres autres. Ils ont dite bien entendre et confessez sans deguisements qu'ils tiendraient 21) Dieu aydant toute leur vie cette vraye foy sans laquelle personne ne peut estre sauvé et qu'ils la ferient 22) tenir de tout leur pouvoir tant a leurs enfans

et a leurs ceux qui dependront d'eux (que s'ils y manquent (ce qu'a Dieu ne plaise) ils se soumettons a tous les peynes porteez par les Saints Decrets 23) et Constitutions Canoniques 24). Ce qu'ayant ainsy promis jurez et affirmez sur les Saints Evangiles. Je les ay releuez par absouez en la manière requise en pareil cas de l'excommunication portée contre leur heresie. En presence de m[ai]str[e] 25) Nicolas Dessons, procureur, de m[ai]str[e] Eloy Dessons, lieutenant a la Justice dud[it] Origny, de m[ai]str[e] Anthonie Dessons, nottaire royal 26), de mr. Nicolas Brouet l'ainel, receveur de Simon 27) et Jean Oudouart, marchand, de Henry Nicart maitre cordonnier, de Michel Dessons m[ai]str[e] d'ecole, de Piere Terrien 28) et Piere Chevalier, marguilliers en 29) charge et de plusieurs autres temoins qui ont signez avec moy et [puie] lee susd[ite] nouveaux convertys la jour et an que dessus.

Je, presbtre, licentié en loix, curé d'Origny-en-Thyerache sousigne, certifyce le present registre conten[u] verité, expedié en notre maison presbiterale, le dernier de janvier 1686.

G. Migeo[ffre]

La coppie du present a esté apporté et uner au greffe le huit feb[vrier] 1686. G. Gauril

- 1) In deze tekst staat op een aantal plaatsen een 'e' waar thans een niet uitgesproken 's' geschreven wordt, dus 'moie' i.p.v. 'mois'. Dezelfde eind-e vinden we in: quatrieme, novembre, Jeanne en aagée, vingt troie, aagée en Marie, bonne, assurance
De laatste letter is een 'z'. Dezelfde letter komt voor in: reformez, Suzanne, quatorze,
- 2) Elizabeth, quatorze, zelé, confessez, porteez, jurez et affirmez sousignez: zie voetnoot 2
- 3) het doet wat vreemd aan om 'lee' i.p.v. 'les' te schrijven. Zie ook leure, enfane, Louye,
- 4) De, faite, qu'ile, lee peynes, lee Sainte, lee, cae, Nicolae, Nicolae. In al deze gevallen schrijft men thans een niet uitgesproken 's'.
er staat Dubuye met als laatste letter de niet uitgesproken 's'. Zie ook voetnoot 1 en 4
- 5) dit 'ans' geeft duidelijk de typische eind-s weer, de echte 's' zagezegd. Zie ook
- 6) pretendus, Thomas, Thomas, tous, Dubuis, Descotte, leurs enfans, tous lesquels, nous onts dits, soustenus, tous, toutes leurs erreurs
Piere (geen dubbele r). De iets hoger geschreven grote 'e' met een staartje dat iets
- 7) omhoog gaat, staat voor 'er'. Zie ook: Desemery, Desemery, Thyerache, Piere, servante, manouvrier, volontiers en renoncer, quitter, embrasser, cordonnier, marguilliers.
ook hier wordt een 'e' geschreven, dus 'leure' ipv. 'leurs', zie ook voetnoot 1, 4, 5
- 8) een 'd' met een streep door de stok staat voor 'dit'. Zie ook: dudit, ladite, dit
- 9) dit is en z.g. contractie (samentrekking van letters). Er staat letterlijk 'dmt' met een
- 10) streep erboven ten teken dat dit woord afgekort is. men ondertekent met 'Cochoy'.
- 11) onduidelijk is of er Cauchefrere of Cauchefere staat.
- 12) typische 'n' op het eind van een woord die een beetje op een 'y' lijkt. Zie ook Simon
- 13) bij voetnoot 27.
- 14) doorgestreept woord, er staat zoiets als 'lecagueste'. Dit woord dient kennelijk
- 15) vervangen te worden door het erboven geschreven l'auguste. vescu = vécu (voltooid deelw. van vivre)
- 16) estendue = étendu (voltooid deelw. van étendre)
- 17) typische 'ss' (of misschien 's'). Zie ook: paroisse, assurance, confessez, Dessone,
- 18) Dessone, Dessons
- 19) leus = lues (volt.deelw. van lire, lu, lue
- 20) van 'tenir' = behouden (ils tiendraient = zij zouden behouden (conditionel présent = ovtt.)
- 21) van 'faire' = maken, doen; qu'ils ferient = qu'ils feriont = dat zij zouden doen behouden
- 22) les Saints Decrets = de heilige geboden (van de kerk)
- 23) Constitutions Canoniques = Kerkelijke Wetten
- 24) contractie: Me = maî(s)tre = meester, heer
- 25) hier betekent 'nottaire royal' : koninklijk geadmitteerd notaris
- 26) de puntjes erboven behoren niet tot de letter. De y wordt anders geschreven, zie

- 27) *daarvoor cejourdhuy, Thyerache, cydevant, aujourdhuy, foy, aydant. Er zal dus 'Simon' moeten staan. Dezelfde 'n' komt ook voor in: religion, religion, profession, Laon, bien. de laatste letter van 'Terrien' is een 'n'. Zie ook voetnoot 13 en 27.*
- 28) *voor dit 'en' zie ook: 'en-Thyerache' en 'en assurance'*
- 29)

Vertaling akte van afzwering

Heden vierentwintig november in het jaar Onzes Heren 1685 zijn voor mij, pastoor en ondergetekende getuigen verschenen, de gelovigen van mijn zo genoemde hervormde parochie, te weten:

- Isaac Dubuys, oud ongeveer 38 jaar en zijn vrouw Jeanne Chaux, oud 32 jaar met hun kinderen Charles Dubuys, oud 5 jaar en Pierre Dubuy, oud 4 jaar,
- Suzanne Cauchoy, weduwe van Thomas Desemery oud 55 jaar, Pierre Desemery oud 24 jaar, Thomas oud 23 jaar, Daniel oud 18 , Jean oud 14 jaar, alle vier kinderen van de genoemde Cauchoy, ontvangster van Origny-en-Thiérache,
- Anthoinette Dubuis, weduwe van Pierre Descotte, eertijds wonende in de parochie La Bouteille en tegenwoordig dienstmeid bij genoemde Cauchoy, oud 66 jaar,
- Daniel Cauchoy, arbeider oud 55 jaar en zijn vrouw Elizabeth Cauchefrère oud 50 jaar, hun kinderen Marie Cauchoy oud 24, en Sara Cauchoy oud 14 jaar,

allen eensgezind en van goede wil, en hebben ons verteld en verklaard dat - om hun zaligheid te verzekeren en om in vroomheid te gehoorzamen aan Gods bevelen, vertegenwoordigd door het gezag van Lodewijk de Grote, de meest doorluchtige onoverwinnelijke en meest toegewijde van alle monarchen - zij vrijwillig wensten te verzaken aan hun dwalingen en aan de godsdienst waarin zij tot nu toe hadden geloofd, te verlaten om zich volledig te wijden aan de katholieke apostolische en roomse religie, waarvan zij tegenover mij plechtig getuigenis 1) hebben afgelegd.

Vervolgens - overeenkomstig het voorschrift van het leerboek van de bisschop van Laon, dat luid en duidelijk woord voor woord is voorgelezen - hebben zij verklaard dit goed verstaan en oprecht begrepen te hebben, dat zij met Gods hulp deze waarachtige woorden, zonder welke niemand zalig kan worden, levenslang zullen behouden en dat zij die met al hun kracht zullen bewaren, zowel voor hun kinderen alsook voor allen die van hen afhankelijk zullen zijn. En indien het gebeurde dat zij in gebreke bleven - wat God verhoede - zullen zij zich onderwerpen aan alle straffen die de Heilige Geboden en de Kerkelijke Wet hen oplegd, hetgeen zij hebben beloofd, gezworen en bevestigd met de hand op het Heilige Evangelie. Ik heb het Evangelie voorgelezen wat nodig is om op de vereiste manier kwijtschelding van zonden te kunnen verlenen en dat in dergelijke gevallen van excommunicatie wegens ketterij voorgeschreven is.

[Gedaan] in tegenwoordigheid van mr. Nicolaas Dessons, gevolmachtigde van mr. Eloy Dessons, officier 2) bij het Gerecht van genoemd Origny, van mr. Anthoine Dessons, koninklijk geadmiteerd notaris, van mr. Nicolaas Brouet senior(?), ontvanger, van Simon en Jean Oudouart, kooplieden 3), van Henry Nicolas, meesterschoenmaker, van Michel Dessons schoolmeester, van Pierre Terrien en Pierre Chevalier, dienstdoende kerkmeesters, en van menige andere getuigen die met mij en daarna de voornoemde nieuwe bekeerlingen hebben getekend.

Dag en jaar als boven 4).

Ik priester, gemachtigde bij wet, pastoor van Origny-en-Thiérache, verzeker dat dit register de waarheid bevat. Afschrift gegeven op onze pastorie 31 januari 1686.

G. Migeoffre

Deze kopie is binnengebracht en samengebonden 5) ter griffie op 8 februari 1686. G. Gauril

- 1) *faire profession = letterlijk: belijdenis doen*
- 2) *moeilijk te bepalen welke functie met 'lieutenant' bedoeld wordt, misschien schout*
- 3) *althoewel 'marchand' enkelvoud is, denk ik dat beiden koopman waren*
- 4) *m.a.w. getekend op dezelfde datum als de voorgaande akte in het register*
- 5) *alle binnengekomen akten werden kennelijk verenigd tot een register*

Kwartierstaat van Jeroen Staal

Met enige tegenzin heeft de redactie moeten besluiten de kwartierstaat van Jeroen Staal, geboren Amersfoort 21 september 1970, samengesteld en ingezonden door Anje Bousema, niet op te nemen. Voornaamste redenen: ruimtegebrek en geldmiddelen. Als goedkoper alternatief werd gekozen voor een moderne elektronische publicatie op de website van onze vereniging <http://home.planet.nl/~rogge079/home.html>. Bovendien komt hij aldus beschikbaar aan een breder publiek. In de eerste generaties komen de volgende achternamen voor: Blikendaal, vd. Eshof, Freissens, Ganzevles, de Graaf, Hartman, de Jeger, Klardie, v.Korlaar, v. Lokhorst, Mees, Meyer, Mol, Ottenhof, Priem, Priller, de Rijk, Roelofs, Sleeking, Slings, Staal, Wildeman, Wisman. Als u geïnteresseerd bent in Amersfoortse geslachten moet u beslist eens een kijkje nemen.

Uit de Werkgroep Transportaktes

De gerechtelijke correctie op het testament van pastoor Justus van Beest te Soest, door Anje Bousema

Archief notaris S. van Brinckensteyn,
no AT 030b-010, dd: 4 oktober 1742

Op 4 oktober 1742 compareerden voor notaris S. van Brinckensteyn te Amersfoort: Helena Mulders, wonende onder het geregte van Soest, geassisteert met de Eerwaarde Heer Henricus van den Bogaardt, rk-pastor te Bunnick, beiden hierbij tegenwoordig ter ener zijde.

Juffrouw Geertruyd van Wijck, meerderjarig en de heer Johan Babtist van Wijck, als vader en voogd over sijne twee minderjarige dochters, Aletta en Elisabeth van Wijck nagelaten dochters van Juffrouw Johanna Maria van Beest, die een dochter was van de heer Arnoldus van Beest, in zijn leven medicine doctor binnen Utrecht, door de heer Jan Babtist van Wijck aan Juffrouw van Beest in echte verwekt als erfgenamen ab intestato van haaren overleeden oom, den heer Justus van Beest in leven rk-pastoor tot Zoest, ter andere zijde:

dewelken te kennen gaven dat den heer Justus van Beest deser werelt sijnde komen te overlijden, tusschen de comparanten disputeren en verschillen waren ontstaan over sekere testamentaire dispositie bij denselven Justus van Beest op den 4den april 1742 voor mij notaris S. van Brinckensteyn ende getuygen tot Zoest gepasseert, waarover ook al procedures voor den Ed. Hove van Utrecht zijn geresen. De comparanten verklaerden met den anderen in min- en vrindschap overeengekomen en geaccordeert te sijn in maniere navolgende:

Helena Mulders verklaart met desen dat zij het testament van Justus van Beest dd. 4 april 1742 en het regt dat zij daaruit heeft gesustineerd als kragteloos en van onwaarde zal houden en buiten effect zal stellen, alsof het nooit gepasseert was, zodanig dat zij daaruit nooit rechten kan of mag ontlennen. Bovendien verklaart zij dat zij zal afzien en afstand doen van alle andere pretensies die zij ten laste van de boedel van de heer Justus van Beest bedagt of onbedagt heeft gehad.

Verder verklaart Helena Mulders dat zij aan de laatste twee comparanten als erfgenamen ab intestato zal overgeven en laten volgen alle de goederen van de inboedel van de heer Justus van Beest, zowel die te Soest sijn gebleven, alswel die naar Amersfoort sijn vervoerd, geen een uitgezonderd.

Verder zal Helena Mulders dragen en voldoen en voor haar rekening houden, alle schulden en lasten des boedels, zowel doodschulden als andere van welke benaming die ook mogen wesen, zowel degene die reeds sijn betaald als die nog betaalt moeten worden - en speciaal datgene Jan ter Smitten te Amersfoort heeft te pretenderen - dewelke Helena bij dezen alleen en int geheel aanneemt te lasten en dragen zonder dies wegen enige pretensie ten laste van de erfgenamen ab intestato te mogen maken met de belofte om genoemde erfgenamen daarvan te bevrijden, mitsgaders hiervan kost en schadeloos te houden.

Daartegenover zullen de twee erfgenamen ab intestato van de heer Justus van Beest aan Helena Mulders alle kleding, zowel linnen als wollen, dewelke tot hare lijve behoren en rechtens toekomen en haar tot compensatie en vergoeding van al haar pretensies uitkeren een som van 1500 carolus guldens van 20 stuivers het stuk, eenmalig uit de penningen die te Amersfoort, ten huize van Jan ter Smitten bevonden zullen worden en haar bovendien jaarlijks een som van 150 carolus guldens tot haar overlijden en langer niet zullen uitkeren, ingaande op 1 oktober 1742.

Waarmede alle aangeheven procedures zullen komen te vervallen met compensatie van de kosten, zoals ieder van weerskanten de zijne zal betalen.

Alle hetwelk de comparanten den anderen beloven te sullen nakomen, agtervolgen en voldoen, onder verbandt van haarlieden personen en goederen, dewelke zij submitteeren de judicaturen van de Edele Hoven van Utrecht en alle andere Heren Hoven, regteren en geregten ende omme deese voor den Ed. Hove van Utrecht te resteren, renoveren en bekennen, mitsgaders haar comparanten den eene t.b.v. den andere te doen en laten condemeeren, verklaeren sij contractanten daartoe onwederroepelijk te constitueeren en magtig te maken Jacob van den Doorslagh en Hendrik van Dam procureurs van deselve Ed. Hove en alle andere of verdere procureurs in der tijt van opgemelte Ed. Hove, postuleerende te samen en een ieder in 't

bijzonder onder belofte van ratificatie. En versochten en consenteerden de comparanten hiervan acte dewelke deese is aldus gedaan en gepasseert te Amersfoort in presentie van Bartholomeus Ratensbergh en Nicolaas van Harskampen.

Was getekend door Henricus van den Bogaardt, een kruis gezet bij Helena Mulders, getekend door Gertruyd van Wijck en Johan Babtist van Wijck, alsmede Bartholomeus Ratensbergh en een kruis gezet bij Nicolaas van Harskampen.

Naschrift

Zonder het testament van pastoor Justus van Beest te kennen is het erg onduidelijk waarom zijn familie na zijn dood een deel van de erfenis opeiste. De verklaring vinden we in het testament zelf (opgemaakt notaris Anthonius van Brinckensteyn, akte AT 0306-010, no.21 dd. 4 april 1742). Helena Mulders blijkt zijn geestelijke dochter te zijn die bij hem inwoonde. Zij erft alle roerende en onroerende goederen van de pastoor, die ziek te bedde lag maar volgens de getuigen wel bij zijn verstand was. Een geestelijke dochter was een vrome vrouw, die geen kloostergelofte had afgelegd, maar zich wel bezighield met lekenzielzorg, een pastorale werkster avant-la-lettre. Het juridisch protest van de familie van pastoor Van Beest heeft - naar het toen geldende erfrecht - heel wat geld opgeleverd.

Joop van Dort verlaat de redactie

Joop van Dort verlaat redactie, door Thijs van Veen

Dit is het laatste nummer van ons afdelingsperiodiek waaraan is meegewerkt door Joop van Dort. Joop is ruim tien jaar lid van de redactie geweest. Hij was eindredacteur en was het redactieadres. Na tien jaar draagt Joop graag, mede gezien zijn leeftijd, het stokje over aan iemand anders. Joop heeft tot nu toe bijna alle verslagen van de lezingen geschreven. Alleen wanneer Joop verhinderd was een afdelingsbijeenkomst bij te wonen, werd deze taak overgenomen door een collega-redactielid. Degenen die onze lezingen in OLV Ter Eem of elders hebben bezocht, hebben daarbij ongetwijfeld Joop aantekeningen voor het verslag zien maken, meestal gezeten op de voorste rij. Joop heeft voor ons afdelingsperiodiek ook een interessante serie geschreven over de diverse diensten in het Verenigingscentrum van de NGV in - toen nog - Naarden. Hij bezocht alle diensten in Naarden en schreef er informatief en smakelijk over. Zijn artikelen zijn veelvuldig overgenomen in de periodieken van andere NGV-afdelingen.

Wij danken Joop van harte voor zijn bijdragen aan ons afdelingsperiodiek. Bovendien danken de mederedactieleden Joop voor de jarenlange bijzonder prettige samenwerking. De redactievergaderingen met Joop waren niet alleen gericht op het voorbereiden van het volgende nummer, maar waren daarbij ook bijzonder plezierig en gezellig. De plaats van Joop in de redactie is overgenomen door Douwe Noordhof. Wij wensen Douwe hierbij veel succes. Douwe heeft reeds meegewerkt aan het thans voor u liggende nummer.

HET UTRECHTS ARCHIEF

Vernieuwde website van Het Utrechts Archief

Op vrijdag 1 februari is de vernieuwde website van Het Utrechts Archief de lucht in gegaan. Behalve een geheel nieuwe opzet van de site, vindt u een aantal grote databases online. Met deze website onderstreept Het Utrechts Archief zijn rol als de historische werkplaats van stad en provincie Utrecht.

Op <http://www.hetutrechtsarchief.nl> vindt u:

Het archievenoverzicht online

Dit overzicht bevat een beschrijving van de 17 km archieven en collecties in Het Utrechts Archief met betrekking tot de geschiedenis van stad en provincie Utrecht vanaf de 11e eeuw tot op heden.

Notariële akten van de stad Utrecht (1663-1783): uittreksels én scans online.

Aangezien het om een zeer omvangrijke database gaat, is de hele maand februari nodig voor het vullen van de database met gegevens. Begin maart zal de database 115.720 uittreksels en de bijbehorende scans van notariële akten van Utrechtse notarissen bevatten. Op termijn zullen alle Utrechtse akten uit de periode 1560-1811 hier te vinden zijn. Het unieke van deze database is dat u niet alleen kunt zoeken op namen van personen en trefwoorden, maar dat u ook de volledige 17e en 18e eeuwse akten thuis op uw scherm ziet verschijnen en kunt printen. Hiermee is Het Utrechts Archief de eerste archiefdienst in Nederland die een grote database van gedigitaliseerde afbeeldingen van archiefstukken op het Internet gratis aanbiedt.

Foto's Utrecht en omgeving (1970 - heden), met bestelformulier online.

Bent u op zoek naar een foto van uw huis of straat, dan moet u deze database zeker bekijken. De afgelopen dertig jaar maakte de Fotodienst van Het Utrechts Archief vele foto's van alle mogelijke plekken en markante gebeurtenissen. Als u een keuze hebt gemaakt uit de circa 9000 gedigitaliseerde foto's, kunt u deze meteen

online bestellen. Ook deze database zal de komende jaren regelmatig worden aangevuld. Het is de bedoeling dat in de loop van 2002/2003 ook de grote collectie oude foto's vanaf het einde van de 19e eeuw online raadpleegbaar is.

Tijdbalk van de Utrechtse geschiedenis.

In de tijdbalk vindt u op jaartal beschrijvingen en afbeeldingen van belangrijke gebeurtenissen uit de Utrechtse geschiedenis. De tijdbalk is samengesteld in samenwerking met studenten geschiedenis van de Universiteit Utrecht. Met name scholieren van lagere en middelbare scholen kunnen hiervan gebruik maken voor het maken van werkstukken en scripties voor het vak geschiedenis.

Kaartje met alle gemeenten in de provincie Utrecht (situatie 1857 en 2001)

Klikt u een gemeente aan, dan krijgt u vervolgens alle beschikbare foto's, archieven en belangrijke historische gebeurtenissen met betrekking tot deze plaats te zien.

Informatie op onderwerp: een korte beschrijving van de meest populaire bronnen en onderzoeksonderwerpen in Het Utrechts Archief

Nadere informatie:

Nettie Stoppelenburg, tel.(030) 286 6611,

e-mail: n.stoppelenburg@hetutrechtsarchief.nl

Jodenvervolging te Amersfoort

De joodse gemeente in Amersfoort bereidt een historisch onderzoek voor naar de lotgevallen tijdens de oorlog. Bestudering van archieven levert echter geen volledig beeld op. Wie heeft herinneringen aan de jodenvervolging in Amersfoort en omgeving en wil de schrijver hiermee helpen? Drs. Kees Ribbens, Universiteit Utrecht, Kromme Nieuwegracht 66, 3512 HL, Utrecht, 030-253 7868 / 252-0594, e-mail: kees.ribbens@jlet.uu.nl

Boekennieuws

Dr. J.C. de Kort

Repertorium op de lenen van Gaasbeek,

Uitgeverij Verloren, Hilversum 2001, ISBN 90-6550-676-4 € 9,05 (f19,90)

Het repertorium dat de heer De Kort heeft gepubliceerd mag zonder twijfel de belangrijkste genealogische publikatie voor de provincie Utrecht in het jaar 2001 worden genoemd. De transcriptie betreft een periode van bijna vier eeuwen (1270-1664). De registers na 1664 zijn niet opgenomen omdat die al redelijk goed toegankelijk zijn. Iedereen die echter wel eens in de oudere Gaasbeekse leenboeken of registers heeft gezocht weet hoe moeizaam dat soms gaat. Alles staat nu keurig bijeen en samen met het al veel eerder (1956) door mevr. A.J. Maris gepubliceerde 'Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen uit het Landsheerlijke Tijdvak (1394-1581)' zijn nu de twee belangrijkste Stichtse leenkamers ontsloten. Een probleem voor de bewerker van leenboeken kan de identificatie van de leengoederen zijn. Ook de heer De Kort heeft hiermee geworsteld en sommige leengoederen heeft hij niet helemaal correct benoemd. Landast (Woudenberg) heet tegenwoordig Landaas, Manderen is het tegenwoordige Maarn. Verder kent het repertorium een hoofdstuk Scherpenzeel. In Scherpenzeel lagen echter geen Gaasbeekse lenen, wel in de gemeente Woudenberg tegen de grens met Scherpenzeel, tot in het hart van het dorp. Met deze opmerkingen wil ik niets afdoen aan de grote waarde van deze publikatie. Dankzij subsidies is het boek onwaarschijnlijk goedkoop. U mag het niet laten liggen.

B.G.J. Elias e.a. (red.)

Flehite, Historisch Jaarboek voor Amersfoort en Omstreken 2001,

Uitg. Bekking, Amersfoort 2001, ISBN 90-6109-547-6.

De Stichting Museum Flehite heeft ook voor 2001 een jaarboek uitgegeven met een aantal lezenswaardige artikelen. Twee er van wil ik hier met name noemen. Het boek begint met een interessant artikel 'De stedelijke financiën van Amersfoort in de 15e eeuw' door L. Alberts. 15e eeuwse bronnen zijn schaars maar het is de auteur gelukt om een goed beeld te geven van de Middeleeuwse financiële toestand in Amersfoort. Ook heel boeiend is een artikel van H.J.Ph.G. Kaajan over Gerrit van Oldenbarnevelt, de vader van Johan van Oldenbarnevelt. In eerdere literatuur (Den Tex) wordt Gerrit beschreven als een soort psychopaat, maar dat beeld wordt nu gecorrigeerd.

J.H.M. Hilhorst en J.G.M. Hilhorst

Soest, Hees en De Birk, van de achtste tot de zeventiende eeuw,

Uitgeverij Verloren, Hilversum 2001, ISBN 90-6550-652-7.

De gebroeders Hilhorst hebben een waardevol werk geschreven over de oudste geschiedenis van Soest. Zij zijn hierbij uitermate grondig te werk gegaan en het resultaat is een belangrijke aanvulling op de geschiedenis van onze regio. Het boek heeft mooie zwart-wit illustraties en een flink aantal oude en nieuwe kaarten. Van de oudste bronnen van de geschiedenis van Soest is bovendien een transcriptie opgenomen. Genealogisch interessant zijn de schepenlijsten van 1350 tot 1599.

W. de Greef,

Lidmaten Geref. Gem., Woudenberg, 1683, 1690-1816

Bureau voor Familie-Historie, 't Schilt 60, 3931 VH Woudenberg

ISBN 90-5203-027-8, € 15,-

Met het lidmatenregister van de Hervormde Kerk in Woudenberg is opnieuw een nuttige bronnenpublicatie verschenen in de reeks 'Historische toegangen tot de Gelderse Vallei'. Het boek is zeer overzichtelijk uitgegeven en heeft een uitgebreide index.